

Mesela; biri bir yığın kömür ve içinde elmasları imal etti ve bunları mihenge vurdu. Kömür olanları yaktı, elmasa layık değeri verdi. Ama imal eden de o. Şimdi kendi verdiği vasıftan dolayı kömüre ceza vermiş olmuyor mu; kömürün ne suçu var?

Kaderin iki temel rüknü vardır, bunlardan birisi; olmuş ve olacak her şeyin kader levhasında yazılmış olmasıdır. Diğeri ise; insanın hür iradesi ile tercih etmesidir.

Kader; ızdırarî ve ihtiyarî olmak üzere ikiye ayrılır. Hangi ana babadan dünyaya geleceğimiz, boyumuz, göz rengimiz vs. bunlar bizim irademiz dışında olan ızdırarî kaderdir. Burada insanın hiçbir tesiri ve mes'uliyeti yoktur.

Bir de bizim irademize göre vuku bulan kader vardır ki, kul neyi ister ve neyi ihtiyar ederse Cenab-ı Hak da onu yaratır. Kişi camiye de gitse, şer olan bir yere de gitse yürümeyi yaratan Allah'tır. İsteyen ve tercih eden kul, yaratan ise Allah'tır. İhtiyarî kaderde idare ve tercih tamamen insanın iradesine aittir; yaptığı her şeyden mes'uldür. İman-küfür, iyi-kötü, hayır-şer, günah-sevab gibi şeyleri tercih eden insandır.

Dünyaya gelen her insan bir kader programına tâbidir. İnsanın ne yapacağını, başına ne geleceğini Yüce Allah ezeli ilminde biliyor. Ancak Allah'ın bilmiş olması, insanın o işi yapmasını zorlamaz. Çünkü Allah, insanın önüne sonsuz tercihler koymuştur. İnsan kendi iradesini kullanarak, hangi yolu tercih ederse, Allah onu yaratır, mes'uliyet insana aittir.

Daha önce de ifade edildiği gibi, bir apartmanın üst katının lütuflarla, bodrum katının ise işkence aletleriyle dolu olduğunu ve bir şahsın bu apartmanın asansörü içerisinde bulunduğunu farz ediniz. Kendisine, apartmanın bu keyfiyeti daha önce anlatılmış bulunan bu zat, üst katın düğmesine bastığında lütuflara mazhar olacak, alt katın düğmesine bastığında ise azaba dûçar olacaktır.

Burada iradenin yaptığı tek şey, sadece hangi düğmeye basacağına karar vermesi ve teşebbüse geçmesidir. Asansör ise, o zatın kudret ve iradesiyle değil, belirli fizik ve mekanik kanunlarla hareket etmektedir. Yani, insan üst kata kendi iktidarıyla çıkmadığı gibi, alt kata da kendi iktidarıyla inmemektedir. Bununla beraber asansörün nereye gideceğinin tayini, içindeki şahsın iradesine bırakılmıştır.

İnsanın kendi iradesiyle yaptığı bütün işler, bu ölçüyle değerlendirilebilir. Mesela; Cenab-ı Hak, meyhaneye gitmenin haram, camiye gitmenin ise faziletli olduğunu insanlara bildirmiş bulunmaktadır. İnsan bedeni ise kendi iradesiyle, misaldeki

---

asansör gibi her iki yere de gitmeye müsait bir yapıdadır.

Ehl-i sünnet, "*Kul kendi fiil ve amelini yaratmaya muktedir değildir. İnsan iradesi ile ister, Allah da bu istek istikametinde o şeyi yaratır*" der. Yani bir fiilin aslını Allah yaratır, vasfını ise insan seçer. Dolayısı ile yaratan değil, seçen mes'uldür. Bu ince mânayı Üstad Hazretleri şöyle bir temsil ile akla yaklaştırır:

"İrade-i cüz'iyeye-i insaniye ve cüz-ü ihtiyariyesi, çendan zayıftır, bir emr-i itibarîdir. Fakat Cenâb-ı Hak ve Hakîm-i Mutlak, o zayıf, cüz'î iradeyi, irade-i külliyesinin taallûkuna bir şart-ı âdi yapmıştır. Yani, mânen der: 'Ey abdim, ihtiyarınla hangi yolu istersen, seni o yolda götürürüm. Öyleyse mes'uliyet sana aittir.' "

"Teşbihte hata olmasın, sen bir iktidarsız çocuğu omuzuna alsan, onu muhayyer bırakıp 'Nereyi istersen seni oraya götüreceğim.' desen; o çocuk yüksek bir dağı istedi, götürdün. Çocuk üşüdü yahut düştü. Elbette 'Sen istedin.' diyerek itab edip, üstünde bir tokat vuracaksın. İşte, Cenâb-ı Hak, Ahkemü'l-Hâkimîn, nihayet zaafıta olan abdin iradesini bir şart-ı âdi yapıp, irade-i külliyesi ona nazar eder."

Allah bu küçük dairede -tabiri caiz ise- kudretini insanın iradesine bağlıyor. "*Sizden istemek, benden yaratmak*" şeklinde fitrî bir akit var. İktidarı zayıf, ilmi mahdud ve iradesi cüz'î olan insan neye meylediyor, neyi yapmayı tercih ediyorsa Allah da onu yaratıyor. Şayet Allah kudretini insan iradesine bağlamasa idi, insanın tercih ve isteme hürriyeti olamayacaktı.

İnsan mahiyetine kader tarafından konulan istidatlarını inkişaf ettirmek tamamen kendi iradesindedir. Şayet insan kabiliyetleri hayırda ve Allah yolunda istihdam ederse, onu âlâ-yı illiyyine çıkarır. Eğer insan istidadını şerde kullanırsa bu sefer de esfel-i safiline düşer.